

אברהם שלונסקי משוחח על עברית וסלנג.

מראיין: גרעון לב ארי

'קול ישראל', 1973.

שלונסקי: סלנג, אני... בלי מדעיות אגדיר, חברמניות בניסוח רצונותיך ומחשבותיך וסטייה מן הדרך המקובלת של הסגנון הדיבורי... והחברמניות הזאת היא כמובן תוצאה של מעמדה של החברה של... אקלימה של החברה... עכשיו אנו חיים באקלים שהסלנג פורח.

מראיין: כיצד הוא נוצר?

שלונסקי: הסלנג נוצר כמובן על ידי איזושהי אחדות שבין אנשים, אחדות של שנתון, דור, חברה, מעמד. אגלה סוד, שאני בזמן האחרון, דווקא אני... שאולי הייתי, בספרות העברית, המתירן הראשון, אבי הפנים השוחקות לגבי הסלנג, לגבי השגיאות, לגבי חברמניות בדיבור, בשעה שלפני כך וכך עשרות שנים אנחנו היינו חסרים זאת לחלוטין, והרגשתי כי חסרונו של אקלים זה בלשון, שובבות זאת בלשון, צבעוניות זאת בלשון, יפגום בחיותה של הלשון. לכן אני אומר... זה משונה שאני עכשיו... אני כמעט אחד מאלה שהיה מוכן להלחם נגדו, לא נגדו, נגד חוצפתו הכמותית.

מראיין: היית פעם מתירן והיום כמעט אתה מוכן להילחם בפורצי הגדר, מה קרה לך?

שלונסקי: לכן אני אומר, חסרונו של משב הרחוב בתקופה ההיא היה כל כך חשוב וכל כך חזק וכל כך נמרץ בתביעתו, שהוא גייס אנשים כמוני וכמונו... לתת לרחוב הזה בקוצר ידו... לא היה לו פה. צריכים היינו לתת לו פתחון פה, ואז אנחנו עשינו בכך שתרגמנו למשל... וגם שכתבתנו, אבל בייחוד כשתרגמנו... הבאנו להם את העשירות שגנוזה ומקופלת בתוך אוצרות עבר... ואחר כך נתנו לרחוב... לעשות בעצמו... והוא... יצא

לתרבות רעה... התפקר. התחיל לרכב על הלשון העברית, וצריך להגיד לו רד מעליה קצת.

מראיין : בסלנג?

שלונסקי: כן, בוודאי, עין תחת עין. הלוא עכשיו כמעט שאין... נגיד במחזות... וגם בבטריסטיקה... אין התבטאות בלתי סלנגית... הכל תמיד כולם צעיר וזקן, בור, ותלמיד חכם – כולם מסלנגים סלנגים... אין איש מדבר בפשטות בדיבור אנושי מלבד אל לב.

מראיין : וזה רע?

שלונסקי: זה לא רע, כל דבר הוא טוב שהוא במקומו, בשעתו, לעניינו... אחרי משפט אייכמן... יש אצלנו סלנג בלתי רלוונטי... מודעה.

מראיין : אתה אומר, אין איש מדבר מלבד אל לב... והרי גם בסלנג אפשר לדבר מלבד אל לב, הלוא כן?

שלונסקי: כן, בסלנג אדם מדבר באסימונים, בשיגרות ב... שווה לכל נפש, ולא צבע אישי.

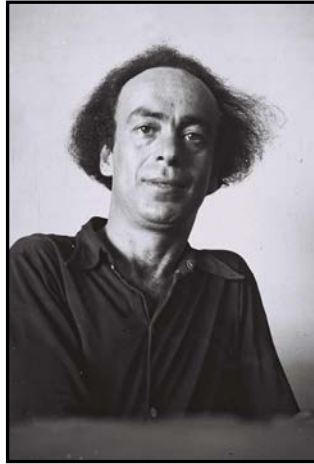
מראיין : בוא ננסה לקחת דוגמא של סלנג שהוא אסימון, "ביטוי שחוק", כמו שאתה אומר, ומולו תעמיד ביטוי אישי.

שלונסקי: קודם כל אנחנו נדבר על זה... איך הסלנג נוצר, ומדוע הוא יכול היה להגיע אצלנו... לידי... כהפרזה פוגמת.

מראיין : "חוצפתו הכמותית" כמו שאתה קורא לזה.

שלונסקי: כן חוצפתו הכמותית... אבל גם לא זאת, בכל מקום, הסלנג, החברמניות, בכל עם, זה נוצר מתוכו, מדגרמי, אם לומר בלשון בלתי סלנגית. ללא תרגום, ללא שאילה... הסלנג הוא מאוד לא קוסמופוליטי,

הוא מאוד ספציפי. אצלנו, רוב הביטויים הסלנגים, מחמת הביוגרפיה הקצרה של הלשון העברית המדוברת... שהיא נגמרת לכל היותר בסבא מדבר עברית או סבתא או דודה... אצלנו על פי הרוב הביטויים האלה הם תרגומים, עוד פעם מערבית... בימי הפלמ"ח, או עכשיו... מאנגלית, הודות

אברהם שלונסקי

להשפעה אנגלוסקסית. לעיתים רחוקות אתה מוצא פתאום ביטוי שצמח מתוך העברית! מתוך המקורות... מתוך העצמיות העברית! ואז אתה מתלהב ומתפלא... לצערי ברגע זה איני זוכר איזה ביטוי נפלא... או אני זוכר למשל... ששמעתי מפי אחד... ילד אמר לאחר... לחברו... אני... אני מפחד להגיד עכשיו מילה גסה... נגיד אני מצפצף... אבל מילה יותר גסה, זה פעולה אחרת, כן, מחרבן נאמר, עליך... אז שאני שמעתי ביטוי כזה והוא אמר את זה באינטונציה כזאת ובחציפות התנועה של

הידיים, הפנים... אמרתי... זה לא מתורגם משום לשון, זה מאיזה ספר עברי שקרא... מ... זה מן העברית צמח, ואי אותם היגדים "רד מעלי" או... אני יודע... "דפק אותה"... כל הביטויים האלה... בעיני... זה מתורגם... זה לא צמח מן העברית.

מראיין: כשראית את אותם הילדים משוחחים ביניהם ושמעת את אשר אמר האחד לשני, מה זה עורר בך?

שלונסקי: זה עורר בי נגיד פשוט את החשק וגם את העובדה לכתוב את 'מיקי-מהו'.

מראיין: הסלנג, או המילים, מתאזרחות יחד עם הרבה מאוד אנשים, עולים חדשים, הבאים מכל רחבי תבל ומדברים שבעים לשון, האם היה סכנה שבמצב כזה יכול להיווצר שעטנז ובליל שפות במקום השפה העברית?

שלונסקי: זה אין שום ספק, אבל לא רק בסלנג, זה ישנה סכנה גם בסגנון הפשוט מפני שאנשים אינם יודעים את העברית ידיעה מספקת... וגם כדי לרשת נחוצה הידיעה, נחוצים... בית האחיזה... למימיקה... לשאילה... וזה יכול להיות באמת שפת מגדל בבל.

מראיין: אז מה עושים?

שלונסקי: מוכרחים להתגייס מחדש הסופרים היוצרים ולעשות כאשר עשו פעם, לתת לעם לחיות את עצמו, את הלשון של העם לחיות את עצמה... אבל בלי הרף, בצורה עדינה, בנחת, להזרים לשם, לנטוע שם, להטיל לשם מן המקורות את הביטויים... שהספר אשר יישא חן בעיני הנער... ייתן לו, כשהוא יגמור אותו, אוצר שהוא ביטויים של עברית... שאנחנו, מה אני אומר אנחנו... גם אתם... התחלנו בכך לדאוג ללשון העברית... אז... ועד היום עברו שלוש סטודיות, הסטדיה הראשונה, נאמר תקופת מנדלה... וגם אחר כך, ביאליק וברקוביץ'... הייתה תקופה... רצינו לחיות כמו שחיים כל הגויים... מבחינת הלשון, מבחינת שפע הדיבור, טבעיות הדיבור, פרצופיות, כלומר... הפרצופים ש... ראינו... שמענו את הגויים ואיך הם מדברים וחשבנו איך אפשר לומר זאת בעברית... כך אפשר לומר וכך וכך... יצרנו לנו אוצר של ניבים נרדפים. והסטדיה הייתה של לפתור את השאלה איך אפשר לומר... הסטדיה השנייה החשובה ביותר הייתה לא איך אפשר – איך צריך לומר... אפשר כך ואפשר כך, אבל צריך לומר כך... כדי שיהיה חיות, יהיה אחידות. אבל הסטדיה החשובה באה אחר כך, ידענו כבר איך אפשר, ידענו איך צריך, ובסטדיה הזאת רצינו לא... איך אומרים... זוכר אני... כשתרגמתי מחזה... ושם נערה... אומרת לבחור שהיא אוהבת אותו... שהוא ינשק אותה... ושם היה ביטוי... בכל לשון חיה זה ישנו... ציווי כזה... ברוסית זה Pocolui menya... וחשבתי איך צריך לומר לעזאזל... ודאי היה בי מנדלה והיה בי ברקוביץ'... ועדיין לא הייתה בי הנערה הצברית... אז איך אומרים... את המקום שלה אני עוד לא ידעתי... הרומנים שלי לא היו בעברית... אז. ניגשתי לבחורה אחת צברית כדי לשאול איך את אומרת לבחור שאת רוצה שהוא ינשק אותך. אז היא אומרת, "אם הוא בעצמו לא יודע אז הוא אידיוט". אז לא... בכל זאת תגידי איך אומרים. אז היא אומרת

“תן לי נשיקה”. אני חשבתי לעזאזל הלא זה... ביצת קולמבוס. תן לי נשיקה.

מראיין: אתה אומר תן לי נשיקה... זה בודאי מצלצל... אולי גם הנשיקה מצלצלת, הרבה יותר טוב כך, מאשר אם תאמר את זה בביטוי המליצי “נשקני”?

שלונסקי: נשקני או ישקני או שק לי.

מראיין: נכון?

שלונסקי: ודאי... נו טוב זו הסטדיה.

מראיין: אפשר לאהוב בעברית לעומת לאהוב בשפה אחרת?

שלונסקי: מנשקים למשל... לא בשפה, כי אם בשפתיים... זה לא שייך ללשון. באופן ישראלי כמובן שייווצר אצלנו טיפוס בעל טמפרמנט מסוים, מנטאליות מוסרית מסוימת וכו'... אז תהא צורה מיוחדת, מזג מיוחד של אהבה של בחור.. בחורה ישראלית... כמו שיש של צרפתים, של אנגלים, של גרמנים... ודאי בכל דבר בא לידי ביטוי המנטאליות של האומה, של העם.

מראיין: יש האומרים “הסגנון הוא האדם”, אתה מסכים לכך?

שלונסקי: תראה... זה כל כך הרבה פעמים אמרו שקשה כבר להסכים לזה. יש דברים שהם כל כך אמת שפשוט אתה מתבייש בזה... אם כי התרבות האמיתית היא אומץ רוח לקצת בנאלי. צריך... שתיים פעם שתיים ארבע... הרבה אמרו.. זה בנאל... אבל מה לעשות, זה נכון. יש גם בענייני מוסר כמה דברים, כמו לא תרצח... ולא תנאף... וכו'... זה מאוד ישן, נורא בנאלי, אבל צריך אומץ רוח לבנאלי לקבל את האמיתות האלה.

מראיין: יש לך אומץ לב לבנאליות?

שלונסקי: בבגרותי, אפילו בספרות... נדמה לי שאני התחלתי להבין את הדרגה העליונה של הפשטות לעומת הדרגה הנמוכה של הפשטות, כי ביצירה יש פשטות של מטה... למשל אדם... למטה מהבנת המסובך... אחר כך יש... קומה האמצעית... זה המסובך... הקומה העליונה היא מבין את המסובך, יורד לעומקם של דברים ורגשות ומתעלה לזיכוכ של פשטות זו פשטות של מעלה.

מראיין: זה בתנאי שהוא עבר את הקומה האמצעית?

שלונסקי: כן, בתנאי שיש בו הכוחות לעבור שלוש קומות... ויש הרבה אנשים שנעצרים בקומה ראשונה. הטובים יותר שבהם מתחילים להתנשף בקומה שנייה ויושבים לנוח ונשארים לשבת. יחידי סגולה ביצירה זוכים לעמוד וזוכים לעלות לקומה העליונה והנה שוב היא פשטות.

מראיין: ובקומה הראשונה יש ונשארים לפעמים שרלטנים, איך מזהים אותם?

שלונסקי: ...אני חושב כי בדרך כלל הזמן יכול לשפוט יותר בגלל זה... כמו בעניינים רבים אחרים... יותר מאשר השכל, אפילו השכל החריף ביותר, החדשני ביותר, יכול להשתחד על ידי אמת צבועה תרתי משמע, אם כי זה אולי לא תרתי משמע, צבוע כל עינינו הוא, שהוא במקום הצבע האמיתי שלו לובש צבע אחר, הוא צובע את עצמו, זה נקרא צבוע, להופיע לא בצבע האמיתי. השכל העליון, טוב הטעם... השכל הקטן יכול להתפתות, זה באמנות קרה הרבה פעמים, בשירה... שאנשים שהיו תקופה ארוכים אלופים, מלכים, נסיכים ביצירתם.. והתברר אחר כך כמה זה קטן, כמה זה רדוד, כמה זה חיצוני, ואנשים אשר לעומתם בימים ההם נראו כשבויים בצל... כמדברים בקול דממה דקה... מתברר כקול האמיתי של הזמן.

מראיין: כמשך שנים הייתה העברית שפה כמעט מתה, עכשיו, משנעורה לחיים, לאן מועדות פניה לפי דעתך?

שלונסקי: קודם כל אני מוכרח להדוף את עלילת הדם הזאת שהעלילו על הלשון העברית שהיא לשון מתה. היה גם בימי הפולמוס הגדול של עברית ויידיש היו היידישיסטים הקיצונים... ש... היו בדהיסטורזיציה של העם העברי... לנתק אותנו מעברית...

מראיין: וזה לא נכון?

שלונסקי: למשל ככה, תראה, אני זוכר שיחה אחת שהייתה לי במוסקבה עם איש אחד... ש... איש המקום ההוא... וזה מן המרקסיסטים החשובים, סטודנט כזה... ושוחחנו... והוא אמר לי, "הפלא הגדול ביותר שאתם חוללתם הוא איך החייתם לשון מתה." אני אומר, סלח לי חברי הנכבד, אתה מרקסיסט, אתה מאמין בתחיית המתים? אתה מאמין שמת יכול לקום לתחייה? אבל אתה מודה שהיא לשון חיה ומאוד חיה, מתרגמים את מיאקובסקי שלכם את פושקין... אז זה סימן שלא הייתה מתה, אז השאלה האמיתית היא לא איך החיינו שפה מתה, איך לא מתה לשון בתנאים כאלו. עם בלי מולדת, עם בגלות וכו'... זו השאלה.

מראיין: איך?

שלונסקי: איך, נו טוב זה כבר מה אנחנו צריכים לעשות... סימפוזיון... איך קיים את עצמו העם לא רק לגבי הלשון, איך הוא קיים את עצמו, איך הוא לא נתן לאחרים ולעצמו להשמיד את עצמו... אותו... אז גם במנהגים, במנטאליות, בזיכרון, בתפילות, כל... הגטו... הרבה דברים שמרו אותו, היו תחליפים למולדת, תחליפים למסגרת עתידית, שהיא שומרת ממילא... עכשיו שיש מדינת ישראל הרבה שאלות... גם השאלה מי הוא יהודי... גם שאלת הדת... וכל השאלות... כאן ממשכים באופן די אינרטי, ללא חוכמה לדעתי, את המנטאליות הגלותית לגבי השאלה מי הוא יהודי ושכלי דת אז חס ושלום לא יהיה עם וכו'... אנחנו עוד בגטו... בגלות, בלי דת, לא יכולנו להתקיים, בלי הספציפי, בלי המבדיל אותנו, בלי ה"שלא ככל הגויים"... אחרת אנחנו ככל הגויים. נטמענו. אבל כאן, כאן אין צורך בכל הדברים האלה.

מראיין : כתב פרופ' קלאוזנר שאנחנו, חלקנו בכל אופן, גויים דוברי עברית.

שלונסקי : זו היא סטדיה שאליה השתוקקו רבים... אז השתוקקו לגנב עברי וכו' וכו' ושמחו שברוך השם יש גנב עברי, זונה עברית, רוצח וכו'... ומספרים על שמריהו לוין שפעם אחת הוא אמר בשמחה רבה רבותי יש לנו ברוך השם כבר גונבי סוסים עבריים... בארץ ראו בזה... ובכן אנחנו כבר בסטדיה שאולי מתחילים להיות ככל הגויים בטבעיות... מתוך תנאים שככל הגויים... בתנאים טבעיים יש לנו את החובה לבנות את הדמות שלנו, את האני שלנו, את הפרצוף שלנו... ואיך זה יתפתח קשה לדעת. לא הייתי רוצה להתנבא על העתיד שלנו לאור כל מיני השערוריות... נפט... ושערוריות אחרות והכמות העצומה של השערוריות האלה... לא הייתי רוצה לראות בשערוריות האלה... בעובדות האלה, שהן עצומות בכמות, עדות למחר. אם זה כך, אז הס מלדבר.

מראיין : ובכל זאת, איך אתה רואה המחר?

שלונסקי : עם אשר הוכיח כמה דברים שנראו כבלתי אפשריים לחלוטין, הנה דברנו על תחיית הלשון, ויצר בפירוש יש מאין, לא יקשה ממנו אולי ליצור יש ביש, עשינו את היש והוא מקבל צורה בלתי סימפטית, נו... נצטרך עכשיו להוכיח את כוחנו לעשות יש יפה ביש בלתי-יפה.